

Da podržimo održivo upravljanje šumama, očuvanje šuma i
zaštitu šuma od degradacije

21. mart obilježavamo kao Međunarodni dan šuma

Svjetska organizacija za poljoprivredu i hranu (FAO) ove godine obilježava Međunarodni dan šuma, naglašavajući snažnu povezanost šuma i ekonomije, kao i njihov doprinos ekonomskom razvoju, održivom prosperitetu i unapređenju kvaliteta života.

Kroz istoriju, šume su igrale ključnu ulogu u nastanku i razvoju civilizacija. Jestivi šumski plodovi, drvena građa i ogrevno drvo, meso divljači, stočna hrana i ljekovito bilje privlačili su ljude da u šumama ili u njihovoj blizini formiraju naselja, a postojanje plodnog zemljišta, na kome se zasnivala i proizvodnja hrane, omogućilo je dalji razvoj društva.

I danas se civilizacija oslanja na šume i zavisi od njih: šume proizvode kliseonik koji dišemo, obezbjeđuju čistu vodu, čuvaju zemljište, ublažavaju klimatske ekstreme i regulišu klimu; na taj način šume podržavaju **poljoprivredu**, koja nam donosi hranu na stolove.

PRIRODNJAČKI MUZEJ CRNE GORE
NATURAL HISTORY MUSEUM OF MONTENEGRO

Šume su oduvijek igrale važnu i vitalnu ulogu u pokretanju održivog ekonomskog prosperiteta i pokazalo se da *zdrave ekonomije* zavise od *zdravih šuma*.

Zaštita šuma danas predstavlja *racionalan ekonomski izbor*, jer je šuma nezamjenljiv prirodni resurs koji štite druge prirodne resurse - ona pruža osnovne usluge ekosistema i podržava produktivnost u poljoprivredi.

FAO ističe značaj šuma u pokretanju održive proizvodnje novih materijala zasnovanih na drvetu ili drugim prirodnim materijalima, kao alternativu materijalima poput plastike i čelika.

FAO podržava održivo upravljanje šumama i inovativne zelene tehnologije za rešavanje problema deforestacije i u borbu protiv klimatskih promena.

Na globalnom nivou, preko **1,6 milijardi ljudi** zaposleno je u sektoru šumarstva, gde ostvaruje prihode na različitim nivoima.

Šumarstvo je nezamjenljiv sektor za ruralne zajednice i društvo u regionu Balkana, uključujući Crnu Goru.

U Crnoj Gori šume imaju veliki značaj za turizam koji se smatra najvažnijom granom crnogorske privrede. Šumoviti predjeli su osnova za razvoj turizma i turističkih destinacija, služeći kao glavne turističke atrakcije koje donose profit i ekonomsku dobit ne samo ruralnim, već i gradskim sredinama u Crnoj Gori.

U okviru projekta

„Biodiverzitet gljiva kao indikator zdravstvenog stanja šuma pod pritiskom klimatskih promjena“ proučavamo zdravstveno stanje šuma i biodiverzitet šumskih zemljišta. Takođe posebnu pažnju posvećujemo podizanju društvene svijesti, edukaciji i promociji problematike zaštite šuma, te zaštiti zemljišta, zdravlju zemljišta i biodiverziteta u zemljištu.

Projekat realizuje tim istraživača sa Biotehničkog fakulteta UCG, u saradnji sa Departmanom za šumsku mikologiju i fitopatologiju (SLU, Švedska) i Prirodnjačkim muzejem Crne Gore. Projektom rukovodi dr Jelena Lazarević.

Gljive, ljekovito, začinsko i aromatično bilje, šumsko voće i plodovi, kao i šumski med, ako se prikupljaju i koriste, i ukoliko su predmet dalje komercijalizacije, nazivaju se *nedrvni šumski proizvodi*. Njihova komercijalizacija se smatra sredstvom za povećanje vrijednosti šumskih resursa ali i za sticanje prihoda stanovništva lokalnih zajednica u ruralnim i šumskim područjima. Ovi proizvodi imaju poseban značaj u oblastima gde su šume prvenstveno **zaštitnog karaktera**, gdje je zbog uslova životne sredine ekonomska vrijednost drveta mala i drvo se **ne eksploatiše**. Takve oblasti su krševiti tereni našeg primorja i centralnog dijela Crne Gore, kao i mnoga druga siromašna i suva šumska staništa submediteranskog i mediteranskog pojasa.

O obimu sakupljanja i vrijednostima nedravnih šumskih proizvoda u različitim zemljama Evrope i svijeta nema dovoljno podataka. Procjenjuje se da njihova ukupna vrijednost u Evropi **iznosi 10–70 % vrijednosti drveta kao sirovine**. Zajedničko je stanovište da uprkos značaju, korišćenje nedravnih šumskih proizvoda ostaje zanemareno u odnosu na drvo; da ih treba uključiti u planove upravljanja šumama jer njihova uspješna komercijalizacija može imati pozitivan uticaj na smanjenje siromaštva i razvoj lokalnih zajednica.

Zakonodavstvo u Crnoj Gori **u oblasti nedravnih šumskih proizvoda** je ograničeno, što je karakteristično i za druge zemlje u tranziciji. Ova oblast je slabo regulisana, a izražen je problem nedostatka mehanizama kontrole u svim segmentima rada sa nedravnim šumskim proizvodima.

Vrganj (*Boletus edulis*)
foto: Ilinka Četković

Lisičarka (*Cantharellus cibarius*)
foto: Ilinka Četković

Vrganj i lisičarka u vrste gljiva koje se intenzivno, prekomjerno, nestručno, nekontrolisano i komercijalno prikupljaju u Crnoj Gori. Njihova staništa se pustoše i devastiraju. Ovo su ektomikorizne vrste gljiva izuzetno značajne za očuvanje i prirodno obnavljanje šume, te se njihove populacije moraju zaštititi.

**U šumama Crne Gore iz familije vrganja (*Boletaceae*)
zabeleženo je 28 jestivih ;
u istoj familiji nalaze se i otrovne gljive
- i možda najpoznatija od svih otrovnica- *ludara*.**

Korišćenje gljiva i drugih nedrvenih šumskih proizvoda neophodno je da se obavlja u skladu sa prirodnim uslovima, kako bi se očuvao resurs i kako se ne bi narušila prirodna ravnoteža šumskog ekosistema.

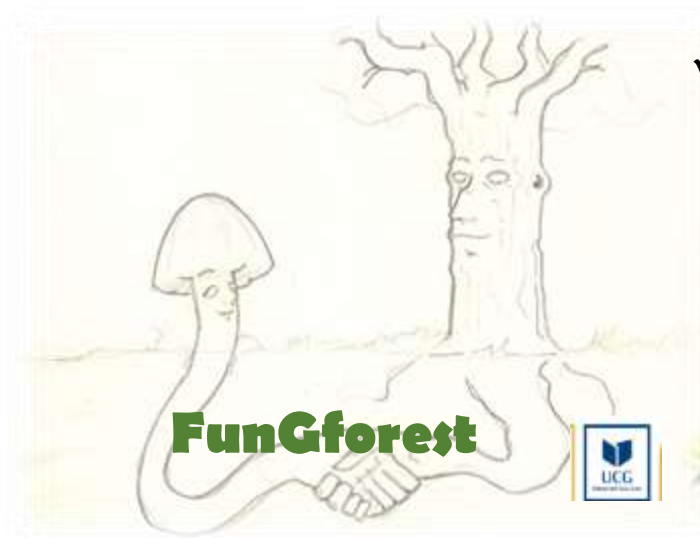
Preporučuje se prikupljanje samo onih vrsta koje su široko zastupljene na lokaciji, što zahtjeva **stručnu procjenu resursa**. U zavisnosti od procjene zastupljenosti vrsta na datom lokalitetu ili regionu, mogu se procijeniti približne količine materijala za sakupljanje i izraditi godišnji planovi sakupljanja. Organizovani otkup ljekovitog bilja i jestivih gljiva treba da se vrši pod stručnim nadzorom, što u ovom trenutku nije slučaj.

Prilikom prikupljanja gljiva i drugih plodova iz prirode za ličnu upotrebu (nekomercijalno), takođe se moraju poštovati pravila održivog prikupljanja.

Pravila koja se moraju poštovati prilikom sakupljanja gljiva:

- ✓ **Sakupljaju samo one gljive koje sakupljač dobro poznaje.**
- ✓ **Gljive se beru sa pažnjom, tako da se izbjegne povređivanje micelijuma.** Pečurke treba lagano izvući, lagano prelomiti ili zaseći nožem pri dnu. One se ne smiju čupati, jer se na taj način oštećuje micelijum. Ostatak gljive treba pokriti lišćem.
- ✓ **Ne treba brati mlade i nerazvijene primjerke.** U ovim slučajevima moguća je zamena sa nejestivim i otrovnim vrstama.
- ✓ **Treba izbjegavati sakupljanje starih primeraka,** jer su oni već naseljeni insektima, larvama ili crvima. Oni su lako kvarljivi, i samim tim opasni. Stari primjerci su značajni za rasejavanje spora i širenje vrste.
- ✓ **Ne treba prikupiti sva plodna tijela sa jednog mjesta,** već je potrebno ostaviti najmanje četvrtinu od ukupne nađene količine na jednom mjestu).
- ✓ **Ne treba čupati gaziti ili šutirati nepoznate i otrovne gljive.** Na taj način prekidamo životni ciklus gljiva koje predstavljaju nezamjenljivu komponentu u funkcionisanju ekosistema.
- ✓ **Gljive ne treba brati blizu saobraćajnica i u zagađenim sredinama, kao ni u blizini deponija otpadnog materijala.**

- ✓ **Ne treba brati nikad više gljiva nego što je dovoljno za jelo** (ukoliko se ne beru za zimnicu), jer su gljive lako kvarljive, a šteta ih je bacati.

PRIRODNJAČKI MUZEJ CRNE GORE
NATURAL HISTORY MUSEUM OF MONTENEGRO

Šume su od vitalnog značaja za život na Zemlji.

Šume pokrivaju više od 60 % teritorije Crne Gore i jedno su od njenih najvrjednijih prirodnih dobara. Svjedoci smo dubokog nerazumijevanja i neodgovornog ponašanja prema šumi, nažalost na svim nivoima - od donosioca odluka do običnih građana.

Do naglog narušavanja prirodnih cjelina na teritoriji Crne Gore došlo je tek krajem XIX i početkom XX vijeka, kao i u savremenom dobu. Jasno je da napredak civilizacije i tehnološki napredak zahtijeva intervencije i promjene u životnoj sredini. **Međutim, danas, usled stečenog iskustva i znanja, savjetuje se oprez!**

Kada je riječ o zaštiti životne sredine i šuma, savremeni čovjek treba da poštuje društvene norme, a Crna Gora je uspostavila strogu zakonsku regulativu. U Crnoj Gori propisi koji pružaju pravni okvir za očuvanje šuma i obavezuju na održivo korišćenje prirodnih bogatstava su Prostorni plan Crne Gore* (SLCG 068/25), Zakon o šumama (SLCG 77/2024 i 92/2025), Zakonom o poljoprivrednom zemljištu ("Sl. list RCG", br. 15/92 59/92, 27/94, 73/10, 32/11), i drugi Zakoni.

*Strateški dokument najvažniji posle Ustava Crne Gore

Koliko o njima znamo, i da li se poštuju?

Promjene koje čovek izaziva u prirodi su **snažne** i u mnogim slučajevima **nepovratne**. Gubitak šuma, životnih zajednica i vrsta, kao i njihovih staništa, te čitavih predjela, takođe je nepovratan. Direktno uništavanje prirodnih staništa, najrazličitije vrste zagađenja, unošenje vrsta sa drugih kontinenata koje se nekontrolisano šire, te prekomjerno iskorišćavanje bioloških resursa su osnovni procesi koji ugrožavaju životnu sredinu i dovode do gubitka šuma i biodiverziteta. Oni moraju biti usporeni, ako se već ne mogu zaustaviti!

Ustanovljeno je da je, prema postojećim podacima, oko 20 % vaskularne flore u Crnoj Gori ugroženo, a negativan uticaj čoveka na prirodu je sve više izražen, čak i u okviru zaštićenih objekata prirode. Na smanjenje površine pod šumom i smanjenje biodiverziteta utiču brojne privredne aktivnosti poput poljoprivrede, šumarstva, vodoprivrede, urbanizacije, rudarstva i turizma.

Danas su u primorskim i planinskim područjima Crne Gore šume i druge životne zajednice i prateće vrste najviše ugrožene šumskim požarima, neplanskom izgradnjom, lošim šumskim praksama, različitim vidovima zagađenja i prekomjernim iskorišćavanjem. Takođe, svedoci smo svakodnevnih **aktivnosti koje narušavaju i uništavaju vizuelni identitet i sliku predjela**, a da reakcije nadležnih institucija izostaju.

Crna Gora je strateški orijentisana na razvoj turizma i organske poljoprivrede, stoga su ekološke, ambijentalne, socijalne, kulturne, zdravstvene i ostale funkcije šuma veoma važne za stabilnost i budući razvoj zemlje.